

HOLİSTİK (BÜTÜNCÜL) SAĞLIK GÖRÜŞÜ VE HEMŞİRELİK

Gülümser ARGON*

ÖZET

Günümüzde bilim ve teknolojiadaki gelişmeleri insancıl değerlerle entegre ederek yaşam niteliğini araştırma sorumluluğu vardır. Holistik yaklaşım bu sürecin odağını oluşturmaktadır. mesleği doğası gereği insancıl değerlerle ilgilidir ve hemşireler insanoğlunu fizyolojik, duygusal, sosyal ve entellektüel gereksinimleri ile bir bütün olarak görmelidirler.

Bu makalede holistik sağlık görüşü ve bu görüş doğrultusunda hemşirelik uygulamaları incelenmiştir.

Yaşamı, hastalık ve ölümden ayrı olarak düşünmeye olanak yoktur, birinin bulunduğu yerde mutlaka diğeri de vardır. Her canlının olduğu gibi, insanında en kuvvetli içgüdüğü yaşamı sürdürmektir. Bu nedenle insanoğlu yeryüzünde yaşamaya ve düşünmeye başladığından beri hastalığını geçirmek, ağrısını dindirmek, yarasını iyileştirmek için çareler aramıştır. Tıp bu arayıştan doğmuştur.

Tarihsel süreç içinde, önceleri insanların ağrısını dindirmek, yakınmalarını gidermek amacıyla uygulanan semptomatik tedavinin yerini, daha sonraları hastalıkların birbirinden ayrılması ve nedenlerinin bulunmasıyla, nedene yönelik tedavi yöntemleri almıştır,

Nedene yönelik tedavinin çok başarılı ve etkili oluşu hekimlerin hastadan çok hastalıklarla ilgilenmesine yol açmıştır. İkinci dünya savaşından önce bazı hekimler "Hastalık yok, hasta vardır. Hastayı fizyolojik ve psikolojik her türlü tepkileriyle bir bütün olarak ele alınız" düşüncesini yaymaya çalışmışlardır. İkinci dünya savaşından sonra hastalıkların tam ve tedavisinde yeni araç, gereç ve la-

*E. Ü. Hemşirelik Yüksek Okulu İç Hastalıkları Hemşireliği Bilim Dalı Araştırma Görevlisi (Dr.)

boratuvar yöntemlerinin geliştirilmesi, nedene yönelik tedavi alanında tıbbın hızla ilerlemesine neden olmuştur. Yapılan çalışmalarla gelişen bilim ve teknolojiye karşın insanlar aradıkları şeyi bulamamışlardır. Günümüzde, teknolojik düşünce ve davranışları insancıl değerlerle entegre etme ve yaşam niteliğini yükseltme arayışı ve sorumluluğu vardır.

Sağlık bakımına etkili bir holistik yaklaşımın oluşturulması bu sürecin odağını oluşturmaktadır. Sağlık bakımının, kişinin kendi sorumluluğunda olması doğrultusunda artan bir görüş birliği vardır. Bu sorumluluğun bir bölümü olarak kişi, tıbbın uygulanmasını ve sınırlarını tanımayı öğrenmelidir. Yasal olarak tıp, hastalıkların tanınması ve tedavisi terimleriyle tanımlanmıştır. Bu tanım sağlığın bir yönünü içerir. Buna ek olarak, kişinin beslenmesi, etkinlikleri ve akıl sağlığıyla ilgilidir. Doğal olarak sağlık bilimlerindeki yenilikler bu tür insancıl değerlere karşı değildir. Tıpta holistik veya humanistik yaklaşım bu alanda yeniliklerin artmasına yol açmıştır. Bir Fransız doğum uzmanı olan Frederick Leboyer'in doğum olayına getirmiş olduğu yenilik buna verilebilecek güzel bir örnektir. Frederick Leboyer, aşırı gürültülü, parlak ışıkların olduğu bir odada bebeğin doğurtulması, ayaklarından tutularak baş aşağı çevrilmesi ve gluteal bölgesine tokat vurularak bebeğin ilk soluğunu almasını sağlama gibi mekanik olarak yapılan bir dizi işlemin kesin olarak yeni doğanın duygularını etkilediğini vurgulamıştır. Bu mekanik doğum olayı yerine loş, gürültüsüz bir odada bebeğin doğurtulup annenin sıcak göğsüne yatırılmasını önermiştir. İntrauterin hayattan, ilk solunuma geçiş şokunu, hafif bir masaj uygulanarak ve ilik suya daldırarak azaltmayı önermiştir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde Walter O. Spitzer, Alvan Feinstein ve David L. Sackett «Patient Care Trial» «Sağlık Bakım Uygulaması kavramını kullanmışlardır. Patolojik değerlendirme, cerrahi uygulama ve diğer geleneksel tıbbi yöntemler gibi bakımın bütünüyle tıbbi yönünü içeren yaklaşıma bir alternatif olarak sağlık bakım uygulamasını önermişlerdir. Sağlık bakım uygulamasının temelini hastanın tüm yaşam öyküsü oluşturmaktadır. Bu yaklaşımda geleneksel tıbbi değişkenlerin yanı sıra hastaya ilişkin psikolojik ve sosyolojik veriler de toplanır. Araştırmacılar tonsillektomi ve adenoidektomi uygulanan çocuklarla yapmış oldukları iki çalışma ile bunu göstermişlerdir. Birinci çalışmada çocuklardaki kilo değişikliği, boğaz ağrısı ataklarının sıklığı gibi değişkenler izlenirken ikinci çalışmada bu değişkenlere ek olarak tıbbi hizmeti kullanma, yatağa bağımlı kalma süresi ve okuldan geri kalma günleri gibi psikolojik ve sosyolojik değişkenlerde izlenmiştir (Mawson, Adlington ve Evans

1967). Bu yaklaşımda temel olarak cerrahi yöntemin başarı düzeyinden çok, çocuğun bu olaya gösterdiği uyumu saptamak amaçlanmaktadır. Üzerinde durulan nokta, işlemten sonra hastanın yaşam niteliğinin eski düzeyine ulaşmasıdır.

Spitzer ve arkadaşlarının çalışmasında, sağlığın korunması alanında, hastalıkların önlenmesi veya tedavisine karar vermeden önce tedavinin yararları, maliyeti ve risklerinin düşünülmesinin gerekliliği gösterilmiştir.

Hemşirelik mesleği bir tedavi alanından değil bakım alanından doğmuştur ve doğası gereği insancıl değerlerle ilgilidir. Sağlıklı veya hasta birey tüm hemşirelik uygulamalarına biyolojik ve psikolojik yapısıyla bir bütün olarak yanıt verir. Hemşirelikte holizm düşüncesinin odağı budur. Bu kavram herhangi bir hemşirelik işleminin önemi şeklinde de düşünülebilir. örneğin hastaya iki saatte bir pozisyon değiştirme işleminin önemli yönleri şu şekilde sıralanabilir. 1) Yeterli dolaşımın saklanması, 2) kas tonüsünün gelişmesi, 3) solunumun gelişmesi, 4) sindirim sisteminde gaz oluşumunun azalması, 5) yatak yarası= önlenmesi, 6) ağrıda azalma veya artım, 7) bakım veren kişiye hasta ile iletişim kurabilme olanağı, 8) hastanın, yanındaki diğer hasta ile ilişki kurabilme olanağı, 9) yatak yanında bulunan eşyalara ulaşabilme veya ulaşamama olasılığı. Burada örnek olarak verilen hastanın yatak içinde iki saatte bir pozisyon değiştirebilmesi işlemi gibi tüm hemşirelik uygulamalarına bu doğrultuda bir yaklaşımın yararları yadsınamaz.

Hemşire teorisyenlerinden Martha Rogers ve Collista Roy'un teorileri de holistik görüş doğrultusundadır, Martha Rogers kişinin bütünlüğü ve çevresi ile etkileşimini üzerine odaklanmış hemodinamik kuralları geliştirmiştir. Rogers "hemşirelik bilimi, insan bilimidir" demektedir, Collista Roy ise en çok kişinin sağlık ve hastalığa uyum vetisi üzerinde durmuştur. Her bireyi, değişik koşullara, farklı şekillerde uyum gösteren biyopsikolojik bir yapı olarak görmektedir ve biyolojik, psikolojik ve sosyal bütünlük kavramlarını kullanmaktadır.

Henderson'un tanımladığı şekilde hemşire, kişilerin temel insan gereksinimlerini karşılayacak şekilde olası koşulları kullanma yollarını planlar. Temel insan gereksinimleri kültür, ırk, din, cins veya yaşı ne olursa olsun tüm insanlar için birdir ve değişmez. Temel insan gereksinimlerinin karşılanması veya bunlara ilişkin sorunların giderilmesi kişiden kişiye değişirken aynı kişide farklı durumlara göre de değişiklik gösterir. Gerçekte tüm insanlar fiziksel, sosyal, duygusal ve entellektüel gereksinimlerin bir bileşimidirler. Bu kom-

ponentlerden her biri birbiriyle dinamik ilişkide olan ve değişebilen birer süreçtir. Her bir komponentin kendi içinde ve diğer u komponent ile ilgili işlevleri vardır. Bu etkileşim şekli sağlık ve hastalık durumlarının her ikisinde de vardır. Sağlık durumunda bu süreçler dengede veya homeostasis durumundadır, rneğin Ayşe gün boyunca yoğun bir şekilde alışan Hemşirelik Yüksek Okulu ğrencisidir. Ayşe ğleden sonraki son saatte derste eğiticinin anlattığı konuya kendini verememektedir (entellektüel komponent); Akşam gideceği arkadaş toplantısı konusunda heyecanlanmaktadır {duygusal komponenti; Giysisinin toplantı için uygun olup olmayacağı ve arkadaşlarının davranışları konusunda meraklanmaktadır (sosyal komponent); ve birden acıkmış olduğunu ve sırasında rahatsız bir şekilde oturduğunu farkeder (fiziksel komponent). Bu örnekte de grldğu gibi bu komponentler birbirleriyle çok yakından ilgilidirler.

Sonuç olarak; fizyolojik fonksiyonları yeterli, sosyal yaşantısı düzenli ve üretken, duygu ve düşüncelerinin bilincinde ve bunları y;:te'iinc;.; belirtebilen, entellektüel becerilerini yerine getirebilen bir kişi sağlıklıdır denilebilir. Hasta ve sağlıklı bireylerde bu görüş doğrultusunda yaklaşım, hemşirelik uygulamalarında daha verimli so-lular alınmasına katkıda bulunacaktır.

S U M M A R . Y

HOLISTIC HEALTH CARE AND NURSING

The task of integrating science and technological development with humanistic values and an improved quality of life is today's concern. Creating an effective holistic approach to health care is central to this process. Nursing is interpersonal in nature and that professional nurses view human being as a whole with physical, emotional, social and intellectual needs.

KAYNAKLAR

- 1 - George, B, Julia: Nursing Theories, Prentice Hall, inc., Englewood Cliffs, 1980:230.
- 2 Luekman and Sorensen: Medical-Surgical Nursing, 2nd Edition, Lippincott Company, Philadelphia, New York, Toronto, 1980, 2276.
- Pelletier, R. Kenneth: Mind As Healer, Mind As Slayer, 5th Printing, Dell Publishing Co., New York, 1979, 366.